

— Praktyki studenckie w siedzibie Biblioteki Polskiej w Paryżu (lata 2014–2015)

Grażyna Macander-Majkowska, Monika Korsak-Truszczyńska

notes 19_2017
konserwatorski

— Wakacyjne zawodowe praktyki studenckie stanowią nieodzowny element procesu kształcenia przyszłych konserwatorów dzieł sztuki. W Katedrze Konserwacji i Restauracji Starych Druków i Grafiki warszawskiej Akademii Sztuk Pięknych miesięczne praktyki obowiązują studentów po II, III i IV roku studiów. Dla tych, którzy ukończyli II rok studiów praktyki wakacyjne stanowią pierwszy bezpośredni kontakt z zabytkiem i podstawowymi zabiegami konserwatorskimi, gdyż program nauczania w Katedrze obejmuje jedynie wykłady i ćwiczenia wprowadzające w obszar zagadnień dotyczących konserwacji zabytków powstałych na podłożach papierowych, pergaminowych i skórze.

Zwykle korzystamy z gościnności placówek wyposażonych we własne pracownie konserwatorskie, gdzie studenci praktykują pod okiem doświadczonych konserwatorów. Podczas praktyk zawodowych wykonywane są określone czynności zabiegi przy obiekcie udostępnionym przez osobę prowadzącą. W trakcie miesięcznych praktyk rzadko jest możliwe przeprowadzenie całego procesu konserwacji – od momentu wykreowania programu prac do finalnego zrealizowania projektu konserwatorskiego.

Wrześniowe praktyki studenckie w latach 2014 i 2015 odbyły się m.in. w siedzibie Biblioteki Polskiej w Paryżu. Do realizacji tego projektu doszło w ramach programu ratowania polskiej spuścizny poza granicami kraju przyjętego przez

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Biblioteka Polska w Paryżu zaofiarowała w 2014 roku noclegi dla sześciu osób i diety dla czterech studentek. W roku następnym koszty te pokrył rektor i Fundacja Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. MKiDN zapewniło – w obu etapach – pokrycie kosztów sprzętu, materiałów, transportu oraz honorariów dla prowadzących. Studentów do odbycia praktyk w tak prestiżowym miejscu wytypowano na podstawie najlepszych ocen, uzyskanych przez nich z przedmiotów zawodowych¹.

Biblioteka Polska w Paryżu założona została jako fundacja Wielkiej Emigracji. Miała za zadanie zbierać ocalałe książki, archiwa i pamiątki narodowe. Jako placówka kulturalna posiada bardzo bogate i różnorodne zbiory sztuki. Oprócz księgozbioru, w jej zasobach znajdują się dzieła malarskie, graficzne, mapy, plakaty, a także dokumenty rękopiśmienne i drukowane.

W przypadku planowania praktyk w tym miejscu, trzeba było wstępnie zdecydować, jakiego rodzaju obiekty będą przedmiotem zabiegów, aby przygotować odpowiedni sprzęt i materiały konserwatorskie. Z bogatych i różnorodnych zbiorów Biblioteki, po rozeznaniu potrzeb, wybrano obiekty wymagające pilnej interwencji konserwatorskiej, tj. kolekcję rycin i innych zabytków na podłożu papierowym, a także plakaty polskie, którymi należało zająć się w pierwszej kolejności. Kolekcja plakatów zawiera cenne, często wręcz unikatowe pozycje, które powstały w okresie od początku do lat 50. XX wieku. Zły stan zachowania uniemożliwia w wielu przypadkach ich eksponowanie. Plakaty zostały wcześniej przez właściciela skatalogowane, a ich katalog, który ukazał się w formie albumu, stanowił podstawę do sporządzenia listy niezbędnego sprzętu i materiałów do pracy.

Na listę zakupów trafiły odpowiedniej wielkości płyty z twardego tworzywa MDF, tekstury, które docięto do rozmiarów obiektów, listwy i ściski służące do prostowania powierzchni plakatów, koziołki do budowy przenośnych stołów,

---

1 W roku 2014 w praktykach uczestniczyły studentki: Kinga Klimkiewicz, Anna Pomorska, Agata Smolnicka i Magdalena Szymańska; w następnym roku: Monika Dzik, Paula Pańczyk, Anna Pomorska i Magdalena Szymańska pod kierunkiem autorek niniejszego artykułu.

folie i tkaniny do nawilżania oraz materiały i środki do czyszczenia oraz do naprawy uszkodzeń papieru. Drobnny sprzęt konserwatorski: linie i kątowniki metalowe oraz kauter wypożyczono z Katedry, natomiast sprzęt fotograficzny, komputery oraz narzędzia stanowiły własność osobistą uczestniczek praktyk.

Na miejscu okazało się, że warunki pracy będą trudne ze względów lokalowych. Przenośna pracownia została zaaranżowana w sali ekspozycyjnej, z której jednak pozwolono nam korzystać tylko w godzinach przedpołudniowych. Następnie sala była udostępniana zwiedzającym, więc zajęcia popołudniowe odbywały się w prowizorycznych warunkach – w ciasnych gabinetach pracowników Biblioteki i w sali widowiskowej.

Na wstępie, po urządzeniu pracowni, opracowano całą logistykę przedsięwzięcia. Działania zaplanowano tak, aby popołudniami, pracując w prowizorycznych warunkach, zachować ciągłość procesu konserwatorskiego. Pracę rozpoczęto od udokumentowania fotograficznego stanu zachowania wytypowanego zbioru, co, ze względu na rozmiary plakatów, wymagało pewnej pomysłowości. Następnym etapem było oczyszczenie mechaniczne lica i odwrocia poszczególnych obiektów. Wiele wysiłku i czasu poświęcono na usunięcie taśm klejących, chroniących przed utraceniem uszkodzone i przedarte fragmenty plakatów. Zdecydowano, że przedarcia papieru zostaną skleione w tradycyjny sposób, z użyciem kleju skrobiowego i bibuły japońskich wzmacniających miejsca spoin od strony odwrocia, a ewentualne ubytki uzupełnione odpowiednio dobranymi pod względem grubości i koloru, jedno- lub dwuwarstwowo, bibułami japońskimi. Ostatnim etapem było prostowanie powierzchni plakatów, po uprzednim nawilżeniu z użyciem tkanin paroprzepuszczalnych, metodą samonapężania papieru. Zaprasowane w ten sposób plakaty, ułożono i pozostawiono między warstwami tektur o neutralnym pH.

Mimo trudności lokalowych i ograniczonego czasu, w okresie dwóch tygodni, w pierwszym etapie praktyk, udało się doprowadzić do stanu umożliwiającego ekspozycję 15 plakatów, w tym jednego wielkoformatowego.

Projekt praktyk studenckich w Bibliotece Polskiej w Paryżu został zaplanowany na dwa lata, dlatego – ze względów logistycznych – proces odkwaszania

papieru, który uznano za konieczny z uwagi na jakość papierów używanych w procesie produkcji plakatów, przełożono na następny rok.

Warunki zaoferowane przez Bibliotekę w 2015 roku okazały się jeszcze bardziej spartańskie – do pracy dla całej grupy przeznaczono jeden duży blat w ciasnej pracowni, wykluczając tym samym możliwość kontynuowania prac przy kolejnych plakatach. Zaplanowany w poprzednim roku proces odkwaszania zbioru zakonserwowanych plakatów przeprowadzono w użyczonej do tego celu sali widowiskowej.

Przedmiot prac stanowił tym razem zespół 196 rycin i 2 map, wyselekcjonowanych według kryteriów zniszczeń (znaczne zabrudzenia, przedarcia, ślady po taśmie klejącej, efekty szkód wodnych). Przed przystąpieniem do prac konserwatorskich wykonano dokumentację fotograficzną wszystkich obiektów. Następnie zostały one poddane zabiegom oczyszczenia mechanicznego – czyli pierwszemu i podstawowemu etapowi ewentualnych dalszych działań konserwatorskich – a następnie zabezpieczone w specjalistycznych kopertach konserwatorskich. Odrębny zbiór obiektów przeznaczonych do poddania procesowi dezynfekcji w aparaturze Biblioteki Narodowej Francji, szczelnie opakowano i przygotowano do transportu.

Ponadto studentki pomogły w przygotowaniu oprawy kilku dzieł Olgi Boznańskiej, przeznaczonych do ekspozycji na wystawie monograficznej.

Drugi rok działań konserwatorskich w Bibliotece Polskiej okazał się pełen wyzwań. Mimo to prace udało się wykonać do końca, a także zamknąć to zadanie, mając poczucie dobrze spełnionego obowiązku. Dzięki napotkanym przeciwnościom studentki nauczyły się szybkiego podejmowania decyzji i zdobyły umiejętności dostosowywania się do wymogów miejsca pracy bez konieczności modyfikowania założonego programu prac konserwatorskich w sposób zmuszający do ich ograniczania.

W odróżnieniu od doświadczeń zdobytych w procesie kształcenia na uczelni, możliwość oglądania zabytku w kontekście całego zbioru i określonego miejsca daje studentom szansę zmierzenia się z problemem zabezpieczenia i ochrony nie tylko pojedynczego egzemplarza. Zdobywanie umiejętności pracy w zespole,

w tempie wynikającym z wzajemnych relacji, podejmowanie dyskusji odnośnie wyboru metod i rozwiązań, jest czymś zupełnie innym, niż ćwiczenia w specjalistycznej pracowni konserwatorskiej. Praktyki odbywane *in situ* pozwalają szerzej i bardziej realistycznie ocenić możliwości działań, jakie dałoby się przedsięwziąć, mając do dyspozycji ograniczone warunki i środki. Przygotowują również tym samym do podejmowania decyzji i konkretnych działań w warunkach kryzysowych. Uczą przyszłych absolwentów oceniania stanu zachowania zbiorów i określania bieżących potrzeb w zakresie ich ochrony.

Rzecz jasna, zorganizowanie praktyk wyjazdowych stanowi duże wyzwanie dla organizatorów, jednak w atmosferze życzliwości i zrozumienia ze strony kuratorów taki trud warto podejmować dla ochrony i utrzymania w dobrej kondycji dziedzictwa kultury z myślą o przyszłych pokoleniach.